

УДК 378.14

Товканець Оксана Сергіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ТОВ «Східно-європейський слов'янський університет», м. Ужгород

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ СЛОВЕНІЇ

В статті розглядаються особливості професійної підготовки у вищій школі Словенії. Охарактеризовано систему загальної і вищої освіти, професійної підготовки в Словенії, зокрема педагогічної. Виявлено, що професійний розвиток вчителів та спеціалістів з розвитку людських ресурсів визначається пріоритетами в галузі освіти, сформульованими на національному рівні з урахуванням конкретних потреб. Проаналізовано вимоги до підготовки експертів у галузі освіти, серед яких комунікативна компетентність, здатність працювати в групі, неупередженість і незалежність.

Ключові слова: професійна освіта, педагогічна освіта, система освіти, Словенія.

Постановка проблеми. З початку XXI століття системи освіти більшості західноєвропейських країн розвиваються в руслі положень «Лісабонської стратегії», яка стала поворотним моментом у визначенні політики і практики функціонування Європейського Союзу загалом і формування стратегій розвитку освіти зокрема. Стратегія включає в себе всі сфери діяльності, в тому числі поліпшення якості та ефективності систем освіти з урахуванням нових завдань, що стоять перед «суспільством знань», формування повноцінної особистості та її професійної підготовки з урахуванням здатності активно брати участь в суспільних процесах, адаптуватися до культурної, етнічної та мовної різноманітності, яка існує в складному соціально-політичному середовищі Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку професійної освіти присвятили свої наукові праці вчені В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, М. Гудич, Т. Десятов, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Отич, Л. Пуховська, А. Савина, С. Сисоєва, В. Радкевич, Л. Хомич та інші. Дослідники зазначають, що збільшилося значення освітньої інтеграції, яка орієнтована на пошук способів включення окремих країн в світовий освітній простір, що проявляється у зближенні, взаємоадаптації та зрощуванні національних освітніх систем на основі узгодженої міждержавної освітньої політики.

У даний час освітні системи європейських країн перебудовуються на основі європейської моделі освіти, що має на меті підготувати молодь до ефективної реалізації ідеалів і завдань інтеграції. Ця модель базується на чотирьох фундаментальних принципах, сформульованих в доповіді Міжнародної комісії з питань освіти для XXI століття під головуванням Ж. Делора «Освіта: прихований скарб»: вчитися, щоб знати; вчитися, щоб

робити; вчитися, щоб співіснувати, і вчитися, щоб бути. Європейська освіта, що реалізується на основі цих принципів, розглядається з позиції трьох основних аспектів: навчання про Європейську спільноту, що передбачає забезпечення молоді основами знань про Європу з урахуванням глобальної та локальної політики; навчання в Європі, що передбачає формування відносин і умінь необхідних для молодих європейців, ознайомлення з європейською дійсністю, що забезпечує придбання міжнародного досвіду, і навчання для Європи, що включає підготовку молоді до постійних контактів, до спільної праці з представниками європейських країн

Серед освітніх тенденцій в європейських країнах чітко простежуються наступні: орієнтація освіти на розвиток компетенцій; безперервна освіта як навчання впродовж життя [8]; вивчення рідної та іноземних мов; розвиток активної громадянської позиції особистості; розвиток соціальної згуртованості; обумовленість інтернаціональної уніфікації систем, структур і змісту професійної освіти; гуманізація, гуманітаризація професійної підготовки в зв'язку з гуманістичною переорієнтацією суспільної свідомості на світовому рівні; створення сучасної системи професійного відбору майбутніх фахівців за профілем як основи для формування конкурентоспроможних фахівців з високим рівнем професіоналізму; практикоорієнтована спрямованість професійної освіти, що пов'язана з урахуванням не тільки спеціальності, але і специфіки навчального закладу [2; 3, с. 143; 6].

На підготовку покоління, здатного вивести економіку країни на конкурентоспроможний рівень, спрямоване реформування і української вищої освіти. В сучасних умовах для побудови сучасної, адаптованої і результативної освітньої системи варто враховувати досвід європейських країн, зокрема тих, які є

близькими економічно і культурно. Успішною країною у реформуванні освітньої галузі та формуванні системи підготовки фахівців є Словенія, що є однією з найбільш економічно розвинутих країн Центральної Європи, рівень ВВП якої на душу населення у 2015 р. склав 18 693 євро [7].

Мета статті – здійснити аналіз системи професійної підготовки фахівців у вищій школі Словенії.

Словенія займає одне з перших місць серед країн Центральної Європи та одне з провідних місць у світі за рівнем освіти та кваліфікації своїх робітників. У цій невеличкій країні є 37 спеціальних вищих навчальних закладів та 4 університети: Люблянський (1595 р.) (<http://www.uni-lj.si/>), Мариборський (1975р.) (<http://www.uni-mb.si/>), Університет Нова Горица (<http://www.p-ng.si/si/>) та Приморський університет у місті Копер (<http://www.upr.si/>). Загалом, у Словенії здобувають вищу освіту біля 100 тис. студентів [4].

Результати дослідження. Система професійної освіти в Словенії є розвинутою і диверсифікованою. Професійна підготовка здійснюється в спеціальних освітніх закладах та університетах. Активно впроваджується освіта для студентів

третього покоління – навчання літніх людей. У кожному великому місті є так звані Народні університети, в яких дорослі можуть здобути освіту.

Щодо загальної освіти, то вона є обов'язковою і безкоштовною для дітей у віці від 6 до 15 років. Більшість учнів в початкових, середніх і старших класах середньої школи I і II рівнів відвідують державні школи (99,4%), які створюються і фінансуються виключно за рахунок державних і місцевих органів влади. Приватні школи, які створюються приватними організаціями та реалізують програми, затверджені державою, частково субсидуються державою. Адміністративні повноваження у галузі освіти розподіляються між національними органами, місцевими органами влади і школами [3; 4]. Управління освітою в Словенії здійснюється двома міністерствами: Міністерство освіти і спорту відповідає за розробку політики в галузі освіти, процедури перевірки, розподіл грошових коштів і виконання норм та адміністративних рішень, пов'язаних з дошкільною освітою, початковими та середніми школами; Міністерство вищої освіти, науки і техніки відповідальне за вищу освіту.

Таблиця 1.

Система освіти Словенії

Вид освіти	Ступінь навчання	Термін навчання, кваліфікація
Обов'язкова освіта монолітна структура, що складається з початкових і середніх шкіл I рівня	I цикл (класи I-III)	Вік: 6-8 років
	II цикл (класи IV-I VI)	Вік: 9 - 11 років
	III цикл (класи VII - IX)	Вік: 12 - 14 років
	X клас (необов'язковий)	
Види середньої освіти II рівня	Загальна освіта на рівні старших класів середньої школи	15 – 18 років (чотири роки)
	Технічне навчання в старших класах середньої освіти II рівня	15 – 18 років (чотири роки)
	Професійно-технічна освіта у середній школі II рівня	15 – 19 років (три плюс два роки)
	Професійна освіта у середній школі II рівня	15 – 17 років (три роки)
	Короткостроковий цикл професійної освіти у середній школі II рівня	15 – 16 - 17 18 років (два з половиною роки до трьох років)
	Заходи в рамках підготовки до випускних іспитів	один рік
	Неповна вища освіта професійна освіта (нижча за рівень вищої освіти)	один рік
Вища освіта	1 ступінь- Професійні коледжі	Від чотирьох до шести років, отримують диплом інженера або дипломованого інженера
	2 ступінь - університети	Від чотирьох до шести років, інженер , викладач
	3 ступінь – університет, докторські програми	2/4 роки Доктор у галузі природничих наук; Доктор у галузі гуманітарних наук;

Джерело: розроблено автором на основі [3; 4]

Завершення загальної школи, що передбачає складання зовнішніх випускних іспитів, дає учням можливість вступити у вибрану середню школу II рівня. Учні, які виконали вимоги, зазначені у положеннях, що стосуються обов'язкової освіти, і завершили щонайменше сім класів в 9-річній школі, можуть здобувати освіту в рамках короткого циклу професійної підготовки.

Національний навчальний план, що затверджується Національною радою експертів, вміщує загальний зміст обов'язкових предметів і необхідні показники успішності учнів. У цих окреслених рамках школам і вчителям слід визначити конкретні питання змісту, вибрати власну методику викладання і зробити свій вибір підручників (з переліку, що затверджується Радою експертів).

Обов'язковими предметами в початковій школі є: рідна мова (словенська, угорська та італійська в районах проживання меншин), одна іноземна мова, математика, географія, історія, суспільствознавство та етика, екологія, фізика, хімія, біологія, основи громадянського суспільства, музична освіта і мистецтво, технології (в тому числі ІКТ), заняття з домогосподарства і фізичного виховання. Знання учнів оцінюються вчителями на основі записаних в навчальній програмі вимог до успішності учнів та викладених у рекомендаціях процедур оцінювання. Досягнення учнів оцінюються на основі письмових і усних відповідей, і за допомогою тестів. Вчителі в першому циклі ставлять описові оцінки, в рамках другого циклу – описові оцінки і цифрові, а в третьому циклі – тільки цифрові оцінки.

Основний зміст програми і цілі навчальних курсів в рамках середньої освіти II рівня у Словенії визначає Національна

Експертна Рада загальнообов'язкової освіти і Державна Рада професійної освіти (середня освіта II рівня представлена в таблиці 1). У рамках загальнообов'язкової освіти обов'язкові предмети (відповідно до національної програми) складають 80-90% від навчальної програми (словенська мова та література, математика, дві іноземні мови, історія, географія, фізична культура, біологія, хімія, фізика, мистецтво, психологія, соціологія, філософія та інформатика).

У технічній і професійній освіті обов'язкові предмети і їх кількість залежить від типу освіти. Професійна освіта у середній школі II рівня може здійснюватися в школах або частково за місцем роботи. Екзамен на атестат зрілості у цілому складається з тестів з п'яти предметів (математика, рідна мова, іноземна мова та два предмети на вибір), а технічний атестат зрілості включає 4 предмети (математика, рідна мова, дві дисципліни на вибір). Після складання іспитів на атестат зрілості випускники отримують відповідний окремий сертифікат, який надає інформацію про складені іспити, досягнутий рівень і одержані бали. Учні, які закінчили програму професійної підготовки на II рівні середньої освіти, складають випускний іспит, успішний результат якого дає право на працевлаштування [6].

Перший ступінь вищої освіти пропонує програми професійної освіти, які розраховані на навчання впродовж трьох - чотирьох років. Такі програми пропонуються професійними коледжами, а також деякими факультетами університетів. Після завершення програми навчання студенти отримують диплом інженера (*inženir*) або дипломованого інженера (*diplomirani inženir*). Після цього випускники можуть працювати за фахом або продовжувати подальшу освіту на наступних рівнях.

Другий ступінь вищої освіти – це програми академічної освіти, які тривають від чотирьох до шести років і закінчуються захистом дипломної роботи. Після завершення програми навчання студенти отримують професійну кваліфікацію в певній галузі, наприклад: випускник університету (*univerzitetni diplomirani*), випускник академії (*akademski*), інженер з університетським дипломом (*univerzitetni diplomirani inženir*), викладач (*profesor*), доктор медицини (*doktor medicine*) тощо. Після цього випускники можуть працювати за фахом або продовжувати здобуття освіти на наступних рівнях.

Третій ступінь вищої освіти – це програми академічної освіти, що дають змогу отримати кваліфікації спеціаліста (*specialist*), магістра природничих / гуманітарних наук (*magister znanosti / umetnosti*) і доктора природничих / гуманітарних наук (*doktor znanosti / umetnosti*). Програми підготовки розраховані на навчання від одного до двох років і закінчуються захистом дипломної роботи. Кандидати, які успішно захистили дисертацію, отримують кваліфікацію спеціаліста в певній галузі спеціалізації. Термін навчання, як правило, не менше двох років. Чотирирічні програми докторантури розраховані для підготовки наукового ступеня доктора природничих наук (*doktor znanosti*) або доктора гуманітарних наук (*doktor umetnosti*) в певній галузі [6].

В контексті професійної підготовки необхідно проаналізувати систему педагогічної освіти. У системі освіти Словенії розрізняють такі категорії педагогічних працівників [3, с.142-143]: вчитель дошкільних закладів (трирічна професійна підготовка); вчитель початкової та середньої школи (професійна підготовка у вищих навчальних закладах з додатковим вивченням методик викладання, що здійснюється впродовж 4 років). Розрізняють також підготовку вчителів для першого циклу навчання (1-3 класи), другого циклу (4-6 класи), третього циклу (7-9 класи). Вчителі в рамках першого циклу обов'язкової освіти (початкова школа) є викладачами комплексних предметів (а також класними керівниками), у другому циклі – вчителі або викладачі інтегрованих предметів, а в третьому циклі – лише викладачі окремих дисциплін. Вчителі початкових шкіл, як правило, мають диплом бакалавра, що присуджується після 4-річного навчання в університеті (напрямок – педагогічний, гуманітарний, спортивний); вчитель професійно-технічного училища. Залежно від вищого

навчального закладу і предмета викладачі професійно-технічних шкіл повинні мати відповідну професійну кваліфікацію (диплом про закінчення першого або другого рівня вищої освіти) або відповідну докторську підготовку.

Професійний розвиток вчителів визначається пріоритетами в галузі освіти, визначеними на національному рівні з урахуванням конкретних потреб окремих шкіл та вчителів. Підвищення кваліфікації вчителів здійснюється у різних організаційних формах, у різних освітніх установах. В окремих випадках підвищення кваліфікації вчителів входить в обов'язки школи, в результаті чого школами і місцевими органами освіти організовується професійне навчання відповідно як до потреб розвитку професійних навичок вчителів, так і потреб школи [9, с.217]. Професійним удосконаленням вважається участь вчителів у навчальних курсах (темою яких є нові освітні реформи), за участь в яких вчителям нараховуються бали, які беруться до уваги під час підвищення по службі. Вибір навчальних курсів може залежати від плану, прийнятого згідно з освітніми пріоритетами центрального уряду. Відповідно до законодавства, вчителі мають право впродовж року 3-5 днів використати для професійного розвитку із збереженням заробітної плати відповідно до її середньої ставки. Курси підвищення кваліфікації вчителів, що організовуються Міністерством освіти та іншими державними або офіційними установами на регіональному або місцевому рівнях – безкоштовні.

На початку XXI століття було проведено дослідження щодо підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі освіти і управління персоналом у Словенії. Аналіз результатів дослідження, засвідчує необхідність актуалізації основних стратегічних напрямків в удосконаленні підготовки фахівців у сфері розвитку людських ресурсів [1]: загальний менеджмент, методи аналізу і прийняття рішень, іноземні мови, стиль керівництва й організаційний розвиток, управління змінами, фінанси, комп'ютерні навички, управління якістю, навички ефективних комунікацій, управління проектами, творчий підхід до вирішення проблем, що виникають, маркетинг, технології, управління виробничими операціями, логістика, бухгалтерський облік і контроль, управління конфліктами, методи ефективного розподілу часом, мистецтво ведення переговорів тощо.

Найбільш поширеними формами передачі знань залишаються традиційні лекції і семінари, проте їх недостатньо, оскільки системи перепідготовки і підвищення кваліфікації повинні сприяти формуванню і закріпленню нових навичок і умінь. Це може бути досягнуто тільки із застосуванням інтерактивних методів, серед яких найбільш дієвим, на думку багатьох фахівців, є метод аналізу конкретних ситуацій. Спостерігається зміщення переваг від довгострокових і середньострокових курсів до коротких інтенсивних програм, дистанційної освіти.

Особливою в системі освіти Словенії є діяльність Словенського агентства із забезпечення якості вищої освіти, діяльність якого полягає у моніторингу установ галузі вищої освіти Словенії; акредитації та зовнішній оцінці, які є частиною зовнішньої системи забезпечення якості у сфері вищої освіти та вищої професійної освіти; встановленні фактів відповідності освітнього закладу стандартам, визначених законом, критеріям агентства та європейським стандартам; удосконаленні зовнішньої системи забезпечення якості на основі самооцінки, яка є частиною системи внутрішнього забезпечення якості у вищому навчальному закладі або вищому професійному коледжі [5].

Агентство веде реєстр експертів, організовує періодичні тренінги та конференції для них, а також співпрацює з іноземними агентствами забезпечення якості та, безпосередньо, самими експертами. Важливо, що експертами можуть бути викладачі вищих навчальних закладів, викладачі сфери вищої професійної освіти, дослідники, посадові особи, які здійснюють моніторинг якості професійної або вищої освіти. Для включення в реєстр експертів кандидати повинні відповідати загальним та

спеціальним умовам і мати досвід професійної діяльності у сфері професійної або вищої освіти. До загальних якостей віднесено: наявність знань з правового регулювання, організації та функціонування вищої освіти і вищої професійної освіти в Словенії, а також європейських стандартів та провідних принципів у галузі вищої освіти, характеристики Європейського простору вищої освіти та ін. До особливих якостей експертів прирівнюються: детальне знання характеристик, організації та функціонування вищих навчальних закладів та вищих професійних навчальних закладів у конкретних предметних сферах; високий рівень знання англійської мови та базовий рівень знання іншої іноземної мови; здатність проводити інтерв'ю, формувати питання важливі для об'єктивної оцінки, вміння слухати та логічно і ясно підсумовувати результати; вміння спілкуватися в різних умовах і з різними співрозмовниками; здатність працювати в групі як частина команди; можливість підготовки та ефективного здійснення проєктів та управління ними; неупередженість і незалежність. Кандидат в експерти також повинен мати досвід оцінки якості щонайменше в трьох із запропонованих сфер: методи викладання та навчання; методи та система оцінювання навчальних досягнень і наукових досліджень, мистецьких або професійних досягнень; управління виховною роботою та науковими дослідженнями; діяльність вищих професійних і вищих навчальних закладів; експертний внесок у розробку, проєктування або підготовку оцінок; міжнародний досвід у галузі оцінки.

Кандидати до реєстру експертів повинні брати участь у системі обов'язкового навчання, організованого Агентством за наступними темами: законодавство у галузі вищої професійної або вищої освіти у Республіці Словенія; критерії забезпечення якості, підготовлені Агентством; європейські стандарти та рекомендації у галузі забезпечення якості та характеристики Європейського простору вищої освіти; ефективне та дієве

управління проєктами; ефективна робота у групі; інструменти забезпечення якості; практика моніторингової діяльності; підготовка та здійснення оцінки для початкової акредитації; підготовка та здійснення зовнішньої оцінки; підготовка звітів та їх подання до Агентства. Після успішного завершення навчання експертів включають до спеціального реєстру. Експерти повинні постійно підвищувати рівень знань у сфері забезпечення якості освіти через участь у семінарах та тренінгах, організованих Агентством.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз системи освіти в європейських країнах засвідчує, що у Європі відбувається процес оновлення освіти і професійної підготовки відповідно до викликів часу. Національні системи підготовки фахівців, зокрема і у сфері в галузі освіти і управління персоналом, перебудовуються з урахуванням специфіки економічних і політичних умов окремих країн, історико-суспільних відносин і традицій освіти [2]. Зближення національних систем здійснюється в рамках розробленого Європейською комісією набору ключових компетенцій для професії і кваліфікації європейського педагога. Визначено загальні принципи, на яких будується процес професійної підготовки: спрямування фахівців на навчання впродовж життя; мобільність на основі партнерських відносин, що забезпечують співпрацю з освітніми установами, промисловістю і соціальними інститутами. Процес інтеграції європейських освітніх систем, глибоко пов'язаних з національними традиціями, особливостями історичного і соціально-економічного розвитку країн, в умовах глобалізації став об'єктивним чинником, що робить величезний вплив на досягнення європейським співтовариством спільної стратегічної мети – сталого розвитку суспільства. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі розвитку професійної освіти в центральноєвропейських країнах.

Список використаних джерел

1. Гудич М. Аналіз проблем в області підвищення кваліфікації менеджерів стран Центральной и Восточной Европы / Миленко Гудич. // Проблемы теории и практики управления. – [2000. – №1 / Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ptpu.ru/issues/1_00/24_1_00.htm
2. Савина А. К. Развитие европейской системы образования в III тысячелетии / А. К. Савина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://federalbook.ru/files/FSO/soderzanie/Tom%209/L/Savina.pdf>
3. Сисоева С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоева, Т.С. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне : Овід, 2012. – 352 с.
4. Словенія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://interof.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/06grants/x_xslov
5. Тригуб І. Професійна підготовка експертів у галузі освіти у слов'янських східно-європейських країнах / Ілона Тригуб // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/15843/1/I_Tryhub_
6. Фираго А.Д. Тенденції школьного середнього образования в странах Европейского Союза / Фираго А.Д. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=10579>
7. Eurostat. Slovenia // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>
8. Key Competencies for Lifelong Learning, European Reference Framework, European Commission, Luxembourg, 2007.
9. Zakres autonomii i odpowiedzialno ci nauczycieli w Europie. Eurydice. – Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2009. – 239 s.

В статті розглядаються особливості професійної підготовки в вищій школі Словенії. Охарактеризовано систему загальної та вищої освіти, професійної підготовки в Словенії, в частині педагогічної. Виявлено, що професійне розвиток учителів і спеціалістів по розвитку людських ресурсів визначається пріоритетами в області освіти, сформульованими на національному рівні з урахуванням конкретних потреб. Проаналізовані вимоги до підготовки експертів в області освіти, серед яких комунікативна компетентність, здатність працювати в групі, неупередженість і незалежність.

Ключевые слова: професійне образование, педагогічне образование, система образования, Словенія.

The article deals with the peculiarities of vocational training in high school Slovenia. The system of general and higher education, professional training in Slovenia, including teaching, which is part of the curricula of universities, foundations and specialized schools. Revealed that professional development of teachers and specialists in human resources development is defined priorities in education, formulated at the national level to the specific needs. The analysis of postgraduate education aimed at professional development of teachers in Slovenia, which is directly linked to career growth and increased wages. Areas of training teachers and specialists in human resources development is a general management, methods of analysis and decision-making, foreign languages, change management, quality management, skills, effective communication, project management, manufacturing operations, accounting and control, conflict management methods efficient allocation of time, the art of negotiation. Analyzed the requirements for training of experts in the field of education on knowledge of legal regulation, organization and functioning of higher education and higher education, as well as the standards and principles of leading European higher education. Emphasized that the professional skills of experts on education in Slovenia equated detailed knowledge of the characteristics and functioning of higher education institutions and higher vocational education in specific subject areas; communicative competence; the ability to

conduct interviews, ask questions that are important for an objective assessment, the ability to listen and make appropriate conclusions; ability to communicate in different conditions and with different interlocutors; ability to work in a group as part of a team; the possibility of training and effective project implementation and management; impartiality and independence.

Key words: *professional education, teacher education, the education system, Slovenia*